

Máte problém se *soustředit*?

Ilona Kořánová

Slovo *soustředit* nás nenechává v klidu. Už dlouho provokuje, popuzuje, dráždí. Někteří z nás se kvůli jeho užívání dívají na některé z nás skrz prsty. V internetových diskusích nabádají k jeho správnému používání, jak je k tomu vedla škola. „Máme přece slovesný vid“, ozývá se z internetu, „každý musí vědět, které sloveso je dokonavé a které nedokonavé, a podle toho je používat. Co je správné, to přece víme.“ Řeč je o opisném futuru: *budeme se soustředit* nás štve nejvíc.¹

A co na to odborníci?

F. Daneš (2001) v souvislosti s úvahami o slovesném vidu v češtině a opozici příznakovost / nepříznakovost zmiňuje *soustředit se* s tím, že tento „perfektivní tvar“ je tvarem základním. Pracovníci jazykové poradny ÚJČ² uvádějí sloveso *soustředit* do kontextu ostatních verb s prefixem *sou-* a za možný důvod, proč se používá opisné futurum *budeme se soustředit*, považují skutečnost, že ostatní slovesa s toutéž předponou uvedená v SSJČ jsou všechna nedokonavá. Podobně argumentuje i D. Šlosar³ a stejně jako poradna ÚJČ tvrdí, že tvar *budu se soustředit* za nekorektní považovat nelze. Naopak P. Nejedlý (2008) spatřuje v opisném futuru *budeme se soustředit* skutečné ohrožení jazyka. M. Hádková (2009) výše uvedený výklad prefixu *sou-* doplňuje o krátkou úvahu o posilování analytického futura v češtině. L. Veselý (2011) věnuje slovesu *soustředit se* samostatnou studii, v níž rozpracovává slovo tvornou tezi o postavení prefixu *sou-* v systému českých prefixů, čímž zdůvodňuje jeho imperfektivní podobu ve futuru. V. Jindra (2011, 537) v kapitole o obouvidovosti zmiňuje také *soustředit (se)*. Zůstává však jen u konstatování bez detailnější analýzy a spokojuje se se dvěma příklady užití. Akademická gramatika spisovné češtiny (2013, 449) uvádí sloveso *soustředit se* jako příklad obouvidového slovesa. U dvou vybraných příkladů však uvádí charakteristiky „vid nedokonavý“, „vid pravděpodobně dokonavý“.

Přesná představa o tom, zda je *soustředit* sloveso pouze dokonavé, jak uvádějí slovníky, a *soustřed'ovat* funguje ve všech významech jako jeho imperfektivní protiklad, nebo zda je obouvidové, a především které jeho významy mají obouvidovou platnost, nám tedy stále chybí. Zcela jasně dosud nebyla zodpovězena ani otázka, zda imperfektivní používání verba *soustředit* skutečně patří jen do projevů jazykových neumětelů, nebo je jako imperfektivní v některých významech používá každý, kdo se vyjadřuje česky. Zajímavá je také otázka, zda jde v naší mluvě u slovesa *soustředit* o dočasný výkyv v jeho používání, nebo o permanentní vývojový trend.

¹ K tomu srov. např. příspěvky na adresách: http://www.jtpunion.org/spip/article.php3?id_article=1541;
<http://blisty.cz/art/37861.html>; http://www.rozhlas.cz/plzen/jazykovykoutek/_zprava/219082;
<http://veprek.blog.idnes.cz/c/351170/>

² <http://www.ujc.cas.cz/poradna/porfaq.htm>

³ <http://casopis.hostbrno.cz/archiv/2008/3-2008/soustredim-se>

„Podívejte se do korpusu“,

říká František Čermák našim studentům bohemistiky, „možná vás překvapí, co všechno tam najdete. Je to dobrodružství.“

Lemma *soustředit* má v reprezentativním korpusu SYN 2010 celkem 6 320 výskytů, lemma *soustředovat* 1 206 výskytů, to znamená, že krátké tvary⁴ jsou v korpusu zastoupeny 5,2krát častěji. Taková nerovnováha v počtu výskytů napovídá, že by kratší tvar *soustředit* mohl vyjadřovat více významů než delší tvar *soustředovat*. Toto tvrzení je však třeba ověřit.

Průměrná redukovaná frekvence lemmatu *soustředit* je 3 377 výskytů, což je víc než polovina. Setkáváme se s ním ve většině stylů a žánrů, takřka na každém kroku. Lze se domnívat, že průvodním projevem jeho užití v širokém spektru promluv a textů je tendence k jeho sémantické, a tudíž možná i vidové rozrůzněnosti.

Soustředit i *soustředovat* jsou tranzitivní slovesa, to znamená, že na sebe obligatorně vážou přímý objekt v akuzativu. Ten je v reflexivním významu sloves reprezentován zvratným zájmenem *se*. Obě podoby sloves, nereflexivní i reflexivní, mohou tvořit vazby s dalšími valenčními aktanty, resp. doplněními. Základní přehled valenčních struktur obou sloves lze nalézt např. ve VALLEXU.⁵ Krátká forma *soustředit* je zde označena jako perfektivní, dlouhá *soustředovat* jako imperfektivní. Valenční struktury jsou uvedeny v tomto pořadí:

- (A) 1. Soustředovat/soustředit + Ak + někde
- 2. Soustředovat/soustředit + Ak + někde
- 3. Soustředovat/soustředit + Ak + AIM: k něčemu, na něco, pro něco, aby
- 4. Soustředovat/soustředit + Ak + EFF: k něčemu, na něco

- (B) 1. Soustředit se někde
- 2. Soustředit se někde
- 3. Soustředit se
- 4. Soustředit se + na, k⁶

V korpusu SYN 2010 je lemma *soustředit* zastoupeno asi z 80 % formou *soustředit se* zvratnou částicí *se* (valence B), zbylých 20 % představují ostatní valenční struktury bez *se* (valence A). Asi 60 % všech konkordancí tvoří valenční struktura *soustředit se na něco/někoho* (valence B 4 bez *k*.) Je to bezpochyby nejčastější význam tohoto slovesa. Podobná situace je i v případě lemmatu *soustředovat*, kde valenční struktura *soustředovat se na něco* (B 4 bez *k*) je v korpusu zastoupena asi v 54 % konkordancích lemmatu *soustředovat*.

⁴ K rozlišení obou forem budu používat označení krátká (*soustředit*) a dlouhá (*soustředovat*).

⁵ <http://ufal.mff.cuni.cz/vallex/2.5/data>

⁶ Významy B 3. a B 4. tvoří ve VALLEXU jeden řádek, pro naše potřeby jsem je oddělila.
B 4: Valence *soustředit se na* představuje většinu případů, valence *soustředit se k* jen zlomek.

Kdybychom posuzovali české jednojazyčné slovníky podle toho, zda dávají na první místo význam nejčastěji užívaný, museli bychom konstatovat, že ani jeden nezačíná svůj výklad zvratným významem či uvedenou nejfrekventovanější strukturou. Na prvních místech jsou naopak významy, které se z hlediska četnosti výskytu jeví jako méně užívané (A 1-4) – zbylých 20 %.

Abychom mohli hovořit o vidové konkurenci, nestačí zaměřit se jen na stejnou valenční strukturu (B3). Je třeba vybrat oblast, kde je užití vidu u obou sloves porovnatelné. Podívejme se tedy na préteritum a imperativ.

Préteritum

Soustředit se: z původních 1803 konkordancí s minulým participiem tohoto slovesa jsem odfiltrováním dalších valenčních aktantů získala 180 výskytů. Sloveso *soustředit se* se v nich používá jak ve významu perfektivním, tak i ve významu imperfektivním.

(1) Kolem centrálního panelu se krčily čtyři postavy v usilovné snaze nevěnovat pozornost strašlivým otřesům lodi a hrůznému rachotu, jež jí pronikal. *Soustředili se*. Soustřeďovali se dál. Soustřeďovali se pořád pryč. (SYN 2010)

V příkladu (1) vyjadřuje výraz *soustředili se* dosažení hraničního bodu, nastolení stavu soustředění, má význam perfektivní. Po něm následují imperfektivní tvary, jež – v kontrastu s předcházejícím perfektivem – vyjadřují návaznost, pokračování děje od okamžiku jeho dosažení v jiné podobě, totiž jako jeho trvání.

(2) Malone se chvíli *soustředil* a pak začal kreslit. (SYN 2010)

(3) Tess se tak *soustředila*, že sebou cukla, když poručík zavřel dveře. (SYN 2010)

Spojení *chvíli se soustředil* (2) vyjadřuje slovesný děj v jeho průběhu. Výraz *chvíli* označuje jisté časové období, po které děj trval. Odpovídá na otázku *Jak dlouho to dělal?*, kterou u perfektivních významů použít nelze. Kolokace *chvíli se soustředil* má význam imperfektivní.

V příkladu (3) je význam *soustředit se* imperfektivní, průběhový. Projevuje se při současné realizaci několika dějů: na pozadí je stav soustředění u Tess (imperfektivní děj), do něhož vstupují dva okamžité (perfektivní) děje následující jeden po druhém: zavření dveří a cuknutí sebou. Užitím nedokonavého slovesa klade mluvčí důraz na kvalitu děje. Výrazů *tak...*, *že* je zde užito ke zdůraznění míry, totiž rostoucí intenzity nedokonavého děje, tato intenzita vyvolává účinek vyjádřený následnými perfektivy.

Soustřeďovat se: z původních 264 konkordancí s minulým participiem jsem odfiltrováním dalších valenčních doplnění získala pouze 3 výskyty významu *soustřeďovat se* bez valenčního aktantu.

(4) Stále hůř a hůř se *soustřeďoval*. (SYN 2010)

Je zajímavé, že kdybychom dlouhý predikát nahradili krátkým: *Stále hůř a hůř se soustředil*, význam celé výpovědi by se nezměnil.

Závěr: Průzkum konkordancí *soustředit se* a *soustředovat se* bez dalších valenčních doplnění v minulém čase umožňuje porovnat jejich užití. Zjišťujeme, že se v tomto významu používá i pro vyjádření imperfektivního významu krátkého tvaru *soustředit*, dlouhý tvar *soustředovat se* vyskytuje jen velmi zřídka.

Imperativ

Není bez zajímavosti, že při porovnání frekvencí kladných forem imperativů *soustředit se/soustředovat se* v korpusu SYN2010 zjistíme, že se tvoří prakticky výhradně od slovesa *soustředit se*, celkem 289 tokenů, přičemž 30 výskytů imperativu nemá reflexivní částici (*soustředit mysl, pozornost*). Vedle nich existují v tomto stomilionovém korpusu pouhé 2 konkordance kladného imperativu od delšího tvaru *soustředovat se* (přičemž oba pocházejí z učebnice češtiny pro cizince). A podíváme-li se do celého SYN (2 685 127 310 pozic), nalezneme pouze 4 kladné imperativy delšího slovesa ve významu *soustředovat se na něco*.

Znamená to tedy, že imperativ slovesa *soustředit se* bude nejspíš vyjadřovat oba vidy: jak výzvu adresátovi či adresátům, (1) aby svou mysl a smysly do stavu koncentrovanosti přivedli (perfektivní význam), tak verbální podnět k tomu, (2) aby svou myslí a smysly ve stavu koncentrovanosti setrvali (imperfektivní význam).

Přesvědčit se o tom můžeme prozkoumáním užívání imperativu krátkého slovesa *soustředit se* v jeho negativní podobě. Negativní imperativ s významem zákazu se v češtině používá výhradně ve formě imperfektivní, a to i v těch případech, kdy se v kladném významu používá imperativ dokonavý (*udělej to x nedělej to*). V případě dvojice *soustředit se/soustředovat se* je tomu však jinak. Korpus SYN dokládá 22 výskytů negativního imperativu *nesoustředte se* oproti 14 konkordancím *nesoustředujte se*. Znamená to tedy, že uživatelé češtiny častěji vnímají negativní imperativ od slovesa *soustředit se* jako regulární prostředek k vyjádření prostého zákazu či doporučení.

(5) Uvědomte si, že vaše svatba potrvá pouze jeden den, ale vaše manželství celý život.
Nesoustředte se příliš na svatební obřad. (SYN 2010)

Prézens

Na rozdíl od préterita je indikativ prézentu oblast, v níž se se perfekta s imperfektivy nesetkávají, jsou jako mimoběžky. Zatímco jedním z přítomných významů imperfektiva je prézens aktuální, živý, odehrávající se v momentu promluvy, odpovídá na otázku: *Co dělá agens právě teď?*, perfektvum prézens aktuálnost vyjádřit nedokáže. Vyjadřuje uzavřený děj, který teprve nastane.

Soustředit se. Asi nás nijak nepřekvapí, že krátký tvar *soustředit se* dokáže přítomným tvarem vyjádřit perfektivní děj. Příkladem takového užití je kolokace s časovou spojkou *až*, po níž mohou následovat jen predikáty s významem futura.

(6) *Až se všichni soustředí*, na svou práci a na mě ani nepomyslí. (SYN)

Avšak pokud se krátký tvar používá v přítomnosti také ve významu imperfektivním, pak je třeba najít doklady, kde se slovesný čas bezpochyby váže k současnosti promluvy, jinak řečeno k aktuální přítomnosti.

(7) Tři lékaři už stojí nad vydesinfikovanou pravou nohou. Atmosféra je napjatá. Všichni *se soustředí*, aby novou náročnou metodu zvládli bez chyb. (SYN 2010)

(8) Hermiona odložila své učebnice. "Nemůžu pracovat", stěžovala si nervózně, "vůbec *se nesoustředím*". (SYN 2010)

V obou příkladech má predikát slovesa *soustředit se* význam *koncentrovat svou pozornost, zaměřovat svou pozornost* a vyjadřuje děj, který probíhá zároveň s ostatními ději na pozadí: *stojí a soustředí se, nepracuju a nesoustředím se*. Jednotlivé děje trvají v čase, vzájemně se prolínají, nedá se u nich určit hranice počátku či konce, jsou imperfektivní. Ještě výrazněji je aktuální současnost děje slovesa *soustředit se* vyjádřena v dialogu:

(9) „Jedu správně?“ „Nevím. Nepoznávám to tu.“ „Soustřed' se, Gordone.“ „Vždyť *se soustředím*.“ (SYN 2010)

Před očima se nám otvírá situace, v níž spolu hovoří řidič auta a jeho spolujezdec. Opět tu jde o paralelní, souběžné působení dvou dějů. *Soustředím se a nepoznávám to tu*, říká jeden z aktérů a vyjadřuje se právě k této chvíli, k tomuto okamžiku, v němž mluví, a ačkoli svou mysl plně koncentruje, stále nedochází ke stavu poznání.⁷

Takové příklady užití krátkého tvaru ve významu aktuálního přítomnosti nejsou nijak ojedinělé. Můžeme se tedy ptát, proč se vedle dlouhého, ryze imperfektivního tvaru *soustřeďovat* používá v nedokonavém významu také forma, která v jiných významech (např. *soustředit / soustřeďovat něco někde nebo někam*) funguje jako jeho vidový protějšek? Zkusme nahradit ve větách 1 až 3 krátký tvar tvarem dlouhým a zjistíme, že to nefunguje. V případě aktuálního přítomnosti reflexivního významu bez dalšího valenčního doplnění je to právě krátký tvar *soustředit se*, který ho vyjadřuje, a proto není dlouhým tvarem volně zaměnitelný.

Soustřeďovat se má většinou další valenční aktanty (B 1. a 2.). *Soustřeďovat se* bez aktantů se k vyjádření aktuálního přítomnosti využívá jen ojediněle. Častěji vyjadřuje přezens neaktuální, kde pojmenovávané děje nabývají obecnější platnosti: vyslovují se k tomu, co je obvyklé, běžné. Subjekt takových výpovědí v plurálu, což význam obecnější platnosti tvrzení posiluje.

⁷ Další argumenty pro použití krátkého tvaru v aktuálním přítomnosti viz podkapitola TAM (temporálně aspektuální mimarkery).

- (10) Během prvních týdnů nemoci se většina dětí špatně *soustřeďuje* a učení jim dělá obtíže.
- (11) donutí zlého ducha, aby vystoupil z těla, které posedl. Na tento dramatický okamžik, kdy démon opouští zuřivé tělo posedlého, se *soustřeďuje* velký počet středověkých miniatur
- (12) Zatím mám napsané tři kapitoly ... Kdybych si dokázal vzpomenout, o čem byly, ... Člověk se těžko *soustřeďuje*, když nad ním visí kolíbka.

Závěr: Krátký tvar *soustředit se* bez dalších valenčních členů (*koncentrovat se*) se v přítomnosti chová jako sloveso obouvidové. Dokáže vyjádřit jak budoucnost, která teprve nastane, ve významu perfektivním, tak přezens aktuální, děje probíhající teď a tady. Dlouhý tvar se v přítomnosti používá především pro významy s dalším valenčním doplněním (*soustřeďovat* + Ak *někde / někam*). Vedle toho několik korpusových konkordancí dokládá použití dlouhého tvaru ve významu neaktuálního děje obvyklého a s obecnější platností.

Temporálně aspektuální markery

Schopnost vyjadřovat aktuální současnost není jediná vlastnost imperfektivního slovesa, podle níž lze jeho vidový význam identifikovat. Sloveso vstupuje ve větě do kontextu s dalšími aktanty, jsou to především adverbia, spojky, částice a pomocná verba. Ta se k vidu vyjadřovanému predikátem nějakým způsobem sémanticky vztahují, jinak řečeno určitý vidový rys explicitně pojmenovávají, a společně s daným predikátem tedy vidový význam utvářejí. Těmto výrazům říkáme při výuce slovesného vidu cizinců signální slova⁸ a anglicky jsme je nazvali TAM.⁹

Při průzkumu vidové charakteristiky slovesa *soustředit se* tedy hledáme takové konkordance, v nichž se vidový význam utváří za pomoci temporálně aspektuálních markerů. Jelikož bývá krátký tvar *soustředit* jazykovými příručkami hodnocen jako perfektivní, zaměřím se především na ty markery, které sémanticky korelují s imperfektivitou, tzn. explicitně vyjadřují určité rysy děje nedokonavého a tvoří tak predikátu *soustředit* nedokonavý kontext.

Na slovesech typu *soustředit se*, jejichž forma se podílí na vzniku jak perfektivního, tak imperfektivního vidového významu, si můžeme všimnout, jaký je podíl jednotlivých členů kolokace na výsledném vidovém významu. Ve větě

1. *Přesto mi bylo zatěžko okamžitě se soustředit* (SYN2010)

je to význam adverbia *okamžitě*, jenž ovlivňuje naše vnímání významu jako proběhnuvšího v jediném okamžiku, a tedy dokonavě. Naopak kolokaci

⁸ K tomu Kořánová 2011.

⁹ Temporal Aspectual Markers, viz Bermel, Kořánová 2008.

2. *Snažím se pořád uvnitř soustředit, ale občas to vybuchne* (SYN)

vnímáme nedokonavě díky adverbium *pořád*. Zjišťujeme, že v obou případech funguje TAM při tvorbě vidového významu jako jeho rozhodující faktor.

Kolokace slovesa *soustředit se* s TAM

1/ Dnes již široce uznávané kritérium nedokonavosti českého slovesa představuje jeho spojení se slovesy fázovými. V SYN 2010 nalézáme 29 výskytů spojení fázového slovesa *začí(na)t + soustředit (se)*:

3. Zmocnil se mě vztek a *začala jsem se soustředit*.

Kolokace *přest(áv)at + soustředit* má v uvedeném korpuse 16 výskytů.

4. Henry se *přestal soustředit* na šachy a zaměřil svou pozornost na ni.

2/ Nedokonavá slovesa vyjadřují děj v jeho průběhu. Silným markerem imperfektivnosti jsou adverbia vyjadřující trvání a kontinuitu děje *pořád, stále, neustále, furt*.

5. Trénovaný pes ... nepanikaří, *pořád se maximálně soustředí* a stopu zase najde. (SYN)

Spojení adverbium *stále* se s tvary slovesa *soustředit* vyskytuje v SYN 2010 celkem v 9 konkordancích, *neustále* má 1 výskyt:

6. Churchill se musel *stále více soustředit* na boje s Italy v severní Africe.
7. Berete se příliš vážně, *neustále se soustředíte* na vlastní úspěchy i neúspěchy a extrémně je prožíváte.

Adverbium *furt* se v psaném korpuse SYN 2010 (právě z důvodu jeho psanosti) ve spojení se *soustředit se* nevyskytuje ani jednou, ale SYN zaznamenává 3 případy:

8. Každá střela mohla rozhodnout, musíte se *furt soustředit*, abyste neudělal nějakou kravinu.

3/ Spojení *dokud* s kladným nedokonavým slovesem rovněž zdůrazňuje trvání imperfektivního predikátu a zároveň vytváří pozadí pro ostatní děje s ním související. (1 výskyt v SYN 2010)

9. S ostatními interprety společensky angažovaných písni však Dylan držel basu, jen *dokud se soustředili* na osud určitého člověka.

4/ Časovou délku akce vyjádřené imperfektivem podtrhuje kolokace s adverbium *dlouho* (v SYN 2010 4 kolokace)/ *dlouze* (v SYN 3 kolokace).

10. Abych vůbec byla schopna vylézt na jeviště, musím se *dlouho soustředit*.

11. *Dlouze* se na ni dívá a *soustředí* se jen a jen na její výraz.

5/ S predikáty vyjadřujícími děj nepřerušovaný, soustavný a podložený vůlí, jakým je i *soustředit*, se spojují TAM *vytrvale*, *soustavně* a *neúnavně*:

12. Petr Pithart udal tón, když se *vytrvale soustředil* na to, zda neuslyší trávu růst. (SYN)

13. Městská policie Česká Lípa se *soustavně soustředí* na velká českolipská sídliště. (SYN)

14. Odjakživa se přece až heroicky *neúnavně soustředil* na aktivní činnost. (SYN 2010)

6/ Neaktuálnost imperfektivního děje a zároveň jeho opakování vyjadřují adverbia *pravidelně* a *běžně*.

15. *Pravidelně* se největší nápor zlodějů *soustředí* do posledního týdne před svátky. (SYN)

16. *Běžně se soustředím* na období gotiky, a tak jsem si chtěla zkusit pirátskou scénku. (SYN)

7/ Opakování je vlastnost projevující se jak u dějů imperfektivních, tak perfektivních. Imperfektiva se ráda spojují s adverbiem *často*. (8 výskytů v SYN).

17. Lidé, kteří mluví cizím jazykem, se *často* natolik *soustředí* na volbu slov, že jejich řeč ztrácí výraz. (SYN 2010)

8/ Na závěr uvedme imperfektivní marker, který se v odborné literatuře jako kritérium pro určování slovesného vidu zpravidla uvádí jako kritérium hlavní, nebo dokonce jediné (ve starších pracích). Je jím pomocné sloveso *být* v perifrastickém futuru. Zde však nejde v pravém slova smyslu o kolokaci, nýbrž o součást složeného predikátu samého, jeho pomocný tvar. SYN2010 obsahuje celkem 44 konkordancí krátkého tvaru *soustředit* ve tvaru opisného futura.

18. Ale jak se můžu spolehnout, že se *bude* pořádně *soustředit*, když myslí na bůhvíco, že?

Závěr: Kolokace predikátů slovesa *soustředit se* a *soustředit se na* + *Ak* s TAM, nalezené v korpusech SYN2010 a SYN, dokládají užití uvedených významů tohoto slovesa jako imperfektiv.

Deverbativní pasivní adjektiva

Od krátkého tvaru *soustředit* vzniklo i deverbativní pasivní adjektivum *soustředěný* ve významu 1. *zaměřený na něco*, 2. *koncentrovaný* – asi 820 výskytů z celkového počtu 1049 tokenů, tj. 78 % všech významů. Zbylých 22 % představují ostatní významy, především *soustředěný někde nebo někam*. Vedle toho pasivní adjektivum od dlouhého tvaru *soustřeďovat* má v SYN 2010 pouze 2 výskyty *soustřeďovaný někde*.

Porovnání SYN2000 se SYN2010

Český národní korpus existuje už 20 let a první korpus, který tam vznikl, byl SYN 2000. Podívejme se do dvou stejně velkých reprezentativních korpusů, nejstaršího a nejnovějšího, a porovnejme některé výrazné markery imperfektivity ve spojení s predikátem *soustředit*.

<i>soustředit</i>	SYN2000 (celkem 5002 tokenů)	SYN2010 (6320 tokenů)	x více
Perifrastické futurum	14 tj. 0,28 % ze všech tokenů	52 tj. 0,82 % ze všech tokenů	2,9x více
Začí(na)t + <i>soustředit</i>	2 tj. 0,04 % ze všech tokenů	27 tj. 0,43 % ze všech tokenů	10,7x více
Přest(áv)at + <i>soustředit</i>	3 tj. 0,06 % ze všech tokenů	21 tj. 0,33 % ze všech tokenů	5,5x více
Stále + <i>soustředit</i>	6 tj. 0,12 % ze všech tokenů	9 tj. 0,14 % ze všech tokenů	1,2x více

Číselné údaje vypovídají o nárůstu užívání lemmatu *soustředit* v imperfektivních kontextech, tedy o jeho imperfektivním užití. Vzhledem k tomu, že SYN 2010 obsahuje texty současnější než SYN 2000, ukazují výsledky tabulky, že imperfektivního užití slovesa *soustředit* v současné jazykové praxi přibývá. Fakticky se jedná o změnu, která probíhá před našima očima a kterou lze dobře pozorovat právě na korpusech.

Závěry

- Ve významech A, nereflexivních, se krátký tvar *soustředit* chová jako perfektivní sloveso. V těchto významech také může tvořit vidový protiklad k dlouhému tvaru *soustřeďovat*. To je zhruba 20 % všech výskytů lemmatu *soustředit*.
- Ve významech B, reflexivních, které představují asi 80 % všech výskytů, se krátký tvar chová jako perfektivní sloveso v případech významů B 1 a B 2, kde nalézá svůj vidový protiklad v dlouhém tvaru.
 - Asi 60 % všech výskytů pokrývá nejčastější valenční struktura *soustředit se na* + Ak. (B4), menší část jejích výskytů pokrývá *soustředit se* s nulovým doplněním (B3).
 - Ve významu *soustředit se (koncentrovat se)* s nulovým doplněním se sloveso používá jako obouvidové. Znamená to, že vyjadřuje
 1. význam perfektivní: přivést se do stavu soustředění
 2. význam imperfektivní: ve stavu soustředění setrvávat.

Jako 2. se užívá ve významu:

- a) aktuálního přezentu (*Neruš mě, právě se soustředím.*)
 - b) imperativu (Učitelka říká žákovi: *Soustřed' se na práci a nerozptyluj se, tedy setrvávej ve stavu soustředění a nevyházej z něj ven*)
 - c) préterita (*Dlouho se soustředil, pořád/stále/furt se soustředil.*)
 - d) není tedy důvod, proč by se ve své imperfektivní podobě neměl používat také ve futuru:
"Teď už se *budu soustředit*," slibuji ... a opravdu jsem odhodlaná slib splnit.
(SYN 2010)
- Způsob užívání *soustředit se* (*koncentrovat se*) s nulovým doplněním patrně ovlivňuje a působí také na strukturu *soustředit se na + Ak*, kde se krátký tvar stále častěji chová jako imperfektivní:
Právě se soustředím. → *Právě se soustředím na práci.*
Budu se usilovně soustředit. → *Budu se usilovně soustředit na práci.*

František Čermák má pravdu. Hledat v korpuse a nacházet tam překvapivé údaje, docházet k nečekaným zjištěním, to je opravdové dobrodružství.

Literatura

- Bermel N., I. Kořánová, 2008, From Adverb to Verb: Aspectual Choice in the Teaching of Czech as a Foreign Language. In *Between Texts, Languages, and Cultures*, eds. C. Cravens, M.U. Fidler, S.C.Kresin, Bloomington, Slavica Publishers, Indiana University, 53-70.
- Český národní korpus - SYN2000, 2000. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha. Dostupný z WWW: <<http://ucnk.ff.cuni.cz>>.
- Český národní korpus - SYN2010, 2010. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha. Dostupný z WWW: <<http://ucnk.ff.cuni.cz>>.
- Český národní korpus - SYN, 2014 (verze 3 z 27. 1. 2014). Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha. Dostupný z WWW: <<http://ucnk.ff.cuni.cz>>.
- Daneš F., 2001, Univerzália a specifika češtiny v období globalizačních proměn. In *Čeština – univerzália a specifika 3*, Eds. Z. Hladká a P. Karlík, Masarykova univerzita, Brno, 37-47.
- Hádková M., 2009, Budu se soustředit na futurum. *Bohemistika*, 63-4.
- Jindra V., 2011, Obouvidovost. In *Kapitoly z české gramatiky*, ed. F. Štícha, Academia, Praha, 525-551.
- Kořánová I., 2011, Vid pro nevidomé aneb teorie signálních slov. In *Psáno do oblak*, eds. J. Hasil, M. Hrdlička, Karolinum, Praha, 327-333.
- Nejedlý P., 2008, Je čeština jako menší jazyk v ohrožení? (Pohled očima historika jazyka.) *Naše řeč*, 91, 225-234.
- Petkevič V., 2010, Využití vidu ke zkvalitnění automatického zpracování češtiny. In *Karlík a továrna na lingvistiku. Prof. Petru Karlíkovi k šedesátým narozeninám*, eds A. Bičan, J. Klačka, P. Macurová, J. Zmrzliková, Host – Masarykova univerzita, Brno, 368-387.
- Štícha F. a kol., 2013, Akademická gramatika spisovné češtiny. Academia, Praha.
- VALLEX dostupný na
<http://ufal.mff.cuni.cz/vallex/2.6.2/data/html/generated/alphabet/index.html>

Veselý L., 2011, O vidu slovesa soustředit se. Příspěvek k otázce jazykové správnosti. *Naše řeč* 94, č. 3, 134-141.